

פיילוט: לצאת פראייר

ברוכים הבאים לפרק הראשון של עיבריות.

הפודקאסט של המרכז ללימודי עברית ויהדות באוניברסיטת אוקספורד. אסתר ידגר ואני התחלנו לאסוף רעיונות כשישבנו בבית קפה קטן וחמוד כמו שרק הבריטים... סתאם זה היה סתם בית קפה קרוב לפקולטה. אבל הראיון אני מקווה, ממש לא סתם. -
ובזמן שאספנו כל מיני רעיונות על בתי קברות סודיים בגליל ומעברים בעיר העתיקה בירושלים, חשבנו- למה לא להתחיל עם... מילה?

בפרק הראשון שלנו אנחנו רוצות להסתכל על מילה, או ביטוי מאוד פופולרי בישראל "הפראייר", או בשימוש נפוץ יותר "לא לצאת פראייר" או כהמלצה אכפתית "אל תצא פראייר". לפני שנכנס לכל הרקע האטימולוגי של המילה, ביקשתי מכמה חברים ישראלים להסביר את מה המשמעות של המילה בשבילם.

אודיו

חלק ראשון: הפעם שחשבתי שיצאתי גדולה אבל בעצם יצאתי פראיירית

הקדמה

הפעם הראשונה שאמרו לי שאני "יצאתי פראיירית" הייתה בשנת 2014. בדיוק ביליתי שנה שלמה בישראל ולא הייתי אומרת את זה בקול רם אבל כבר הרגשתי קצת ישראלית. ביקרתי באולפן ברעננה רק לפעמים, אז העברית שלי עדיין לא הייתה כל כך טובה. אבל במצבים רבים, הצלחתי "לעבור" כישראלית בהצלחה. או כך חשבתי.

כמה ימים לפני שהייתי אמורה לטוס חזרה לברלין, נכנעתי לתייר שבי והלכתי לשוק הכרמל לקנות תבלינים. ידעתי שכנראה אוכל למצוא את רובם גם בברלין, אבל החברים הישראלים שלי הבטיחו לי, שיש עולמות בין ההל שאני יכולה למצוא בארץ לבין ההל שאמצא בגרמניה. אז הלכתי לשוק, שוחחתי עם המוכרים שתמיד התחילו לדבר איתי בעברית, בהנחה שהייתי ישראלית, אבל אז נאלצו לעבור לאנגלית ברגע שאני התקשתי במילים ובמספרים. חזרתי הביתה, גאה שהצלחתי להשיג את כל מה שחיפשתי בלי בעיות. כשחבר שלי ראה אותי יושבת בסלון, מנסה למצוא את הדרך הטובה ביותר לסדר את השקיות הצבעוניות וקטנות במזוודה שלי, הוא הרים את השקית של הזעתר, ושאל: "כמה שילמת על זה?". "מאה שקל", אמרתי. הוא הוריד לאט את השקית והסתכל עליי, בחוסר אמון. "מאה שקל?! בשביל... מה... 200 גרם?" לא ממש הבנתי מה לא בסדר, אבל עדיין הרגשתי שכל

הגאווה שהרגשתי רק לפני דקות תוך כדי הליכה באלנבי, שקעה לרמה קריטית של כאב בטן. "למה?!", אמרתי. "זה שווה 20 שקל גג", הוא אמר. "עקצו אותך. יצאת פריירית."

מישהו אמר לי פעם שהדרך הכי טובה היא ללמוד מטעויות של אחרים, ורק האפשרות השנייה הכי טובה היא ללמוד משלך. אני לא בטוחה אם רוב הישראלים יסכימו, אבל בדיעבד סוג של זהות עדיין הייתי צריכה ללמוד הרבה כדי להיות מסוגלת לפתח איזושהי זהוט ישראלית

זו הייתה הפעם הראשונה שמישהו הראה לי ש "יצאתי פריירית", אבל בהחלט לא האחרונה.

אני חושבת שהפעם שבה הרגשתי שעשיתי צעד גדול לקראת הרגשה שהבנתי את חוקי המשחק, הייתה כשעסקתי במלחמת צעקות עם מוכר, באותו שוק!, שניסה לגרום לי לקנות יותר מדי שעועית ירוקה. אבל זה היה שנים מאוחר יותר.

כדי לחסוך מכם, מאזינים, את התהליך המייגע של "לא לצאת פרייר", עשינו את הפרק הקצר הזה, שנקווה שאחריו לא רק תבינו איך משהו שנשמע כמו חופש הוא בעצם רע, אלא גם איך לוודא ש*אתם* לא תצאו פרייארים."

חלק שני: מאיפה הוא באה ולכן הוא גלגל: הפראייר בישראל

II

. "עכשיו, בואו ניקח צעד אחורה ונסתכל על מקור של המילה ואיך היא הגיעה לעברית מודרנית .

מקור המונח מגיע ככל הנראה מגרמנית: "פרייהר", שמחלק ל"פריי" (חופשי) ו"הר" (אדם). המשמעות הדומיננטית שלו בשפה זו היא של גבר עם מעמד חברתי גבוה, שומר חוקים. אבל בגרמנית גם משתמשים ב"דר פרייר" לאדם שמשלם על מין. מגרמנית מצאה המילה את דרכה לשפות נוספות כמו יידיש, רוסית, רומנית ופולנית. אכן המילה "פרייר" משמשת עד היום ברוסית, אבל לפי סקר ממש לא אקדמי של חברי דוברי רוסית, היום המילה נחשבת לסוג של מיושן. הביטוי האהוב עליי הוא

אלוהים הוא לא פראייר, הוא רואה הכל" "Box ne frájer, on vsjó vídit. Bor ne fráep, on vsë vídit."

יש סברות שונות על איך מילה שבגרמנית בהתחלה נשמעת מאוד חיובית הפכה איכשהו להיפך בעברית

קבוצות פליליות במזרח אירופה השתמשו במילה פראייר ללא פושעים. (מקורות אחרים טוענים שזה עבר מגרמנית לרוסית על ידי פרוצות אודסה שהשתמשו במונח עבור לקוחותיהן.)

2.

יש אלו שאומרים שהקונוטציה של "פראייר" נוספה ברומניה של המאה ה-19, כאשר האצולה האוסטרו-הונגרית הייתה מבלה את חופשותיה ברומניה ומשלמת סכומים יותר גבוהים מהמוצע המקומי.

3.

אולי המשמעות הגרמנית עצמה של ה"פרייר", האיש שמשלם על מין, השתנתה למשמעות

רחבה יותר של מישהו שמשלם על דברים שלא כול אחד צריך לשלם עליו.

לא ברור אם השינוי במשמעות התרחש לראשונה ביידיש, פולנית, רוסית או רומנית וכיצד הוא עבר בין השפות הללו. אבל המונח "לצאת פרייער" כנראה נכנס לסלנג העברי המודרני דרך יידיש בתחילת המאה ה-20. הדגש הוא על "סלנג", כי באופן רשמי המונח "פרייר" אינו קיים בעברית מודרנית.

ד"ר לינדה רנה בלוך, שהקדישה את רוב מחקריה להבנת הביטוי הזה הסבירה לי שהאקדמיה ללשון העברית לא רואה בה מילה בעברית, למרות שהיא מוכרת בשימוש לפחות מאז שנות ה-50. אבל מילים אחרות איכשהו נכנסו לערכי המילון. וישר בדוגמה או לפרגן. אז למה לא ה"פרייר"?

זה מביא אותנו לליבת המחקר של בלוך על ביטוי "לא לצאת פראייר" בחברה הישראלית

לפי המאמר של בלוך, הבנת המשמעות של "לצאת פרייר" היא המפתח להבנת החברה וההתנהגות הישראלית. התנועה הישראלית, ואפילו קניות בסופרמרקט יכולות להרגיש כמו סיוט בשביל עולים ותיירים. יש אנשים שאומרים לנו, וכן בהחלט גם אני התייאשתי כבר על כביש 1 בדרך ובתור בשופרסל... יש אלו שאומרים שאנחנו חלשים. שאנחנו צריכים להיות יותר אסרטיביים, לקבל כמה "קוצים" כמו הצברים.

אבל לפי בלוך זה לא רק ההמלצה לקצת יותר אסרטיביות שעומדת מאחורי המנטרה "אל תצא פראייר". בלוך מבססת את השימוש במונח בחלקים שונים בחברה הישראלית על ידי ראיונות, מאמרים בעיתונים ואפילו ניטוח של שימוש בפוליטיקה. והיא גילתה שאנשים מתייחסים ברצינות ל"לא להיות פרייר" עד כדי כך שהפחד מזה יוצר לפעמים חסרונות, מכשולים מיותרים או אפילו מסלים למריבות אלימות על כיסאות פלסטיק בחוף הים. החשיבות על המראה החיצוני, לא להיתפס על ידי אחרים כטיפשים, שניתן להערים עליהם בקלות, היא גורם חזק מאוד. גורם זה, לפי בלוך, מסביר את הסצנה של ערפאת וברק דוחפים זה את זה בקמפ דיוויד. אני לא יודע מי מכם ראה את הסצנה הזו, אם לא אני ממליץ לחפש אותה ביוטיוב. בשביל מי שלא ראה את זה תנו לי להסביר. בסרטון ראים את קלינטון, את הנשיא לשעבר של הארה"ב, הולך עם ברק וערפאת משמאלו ומימינו, בשביל. הם עוצרים מול כניסה לבינין, מול דלת פתוחה. לאחר רגע ראשון של היסוס, קלינטון נכנס ראשון. אבל גם ערפאת וגם ברק נמנעים להיראות כאילו הם שולטים על אותו רגע אחרון וסמנים זה לזה בתנועת יד שהשני צריך להיכנס ראשון. רק שכנראה אף אחד מהם לא רוצה שיראו אותם נכנסים ראשון והם מתחילים לדחוף אחת השני. עד שקלינטון חוזר וקצת משך את שניהם פנימה.

דוגמה נוספת: לאחר ששודרה בטורקיז סדרה באורך מלא של אנטישמיים ב-2010, זומן שגריר טורקיה על ידי שר החוץ הישראלי. צוות תקשורת ישראלי ליווה את המקום אך התבקש לצאת מהחדר על מנת, ואני מצטטת "לשמור על האופי המכובד של השיחה". אבל רגע לפני שצוות הצילום יוצא מהחדר שומעים את שר החוץ הישראלי איילון אומר: שמע "העיקר שיראו אותו יושב נמוך, אנחנו גבוהים ויש פה דגל אחד", "...", "ויראו שאנחנו לא מחייכים". ואכן, בסרטון אחד רואים את שני הפקידים הישראליים יושבים בגובה של לפחות 30 ס"מ מהדיפלומט הטורקי. אתה יכול לדמיין את הזעקה בתקשורת הטורקית מגיש חדשות ישראלי סיכם את זה במילים הבאות: זה לא ממש דיפלומטי, ובינתיים גם לא מועיל, אבל לפחות, בעקבות משנת ראש הממשלה, אנחנו לא פראירים.

<https://www.mako.co.il/news-military/israel/Article-4ffa5b5dce1621004.htm>

בפוליטיקה הישראלית ה"פרייר" הוא זה שנכנע ראשון, ההוא שהגיב על יד דחיפה של מישהו אחר. לכן זה לא מפתיע שנתניהו אמר ב-2013 על המשא ומתן עם הפלסטינים ש"אנחנו לא פריירים. לא נתן בלי לקבל משהו חזרה."

אולי אני לא יודעת מספיק על פוליטיקה, אבל אני עדיין מקווה שיותר אנשים יאמצו את הפרייר הפנימי שלהם. לפחות בתור לאוטובוס בתחנת מרכזית בתל אביב. כבר נגמרו לי הסיפורים מדוע פספסתי את האוטובוס לירושלים. אז בפעם האחרונה אמרתי לבוס שלי שפספסתי אותו בגלל שניסיתי להיות "מנטש"